

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 373.3.015.3(043.2)

NOUR ALEXANDRA

**BAZELE PSIHOPEDAGOGICE DE FORMARE A ATITUDINILOR
DE ÎNVĂȚARE LA ELEVII DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ PRIN
INDIVIDUALIZAREA ȘI DIFERENȚIEREA INSTRUIRII**

SPECIALITATEA 531.01. TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctor în științe pedagogice

CHIȘINĂU, 2019

**Teza a fost elaborată în cadrul catedrei Pedagogie și Metodica
Învățământului Primar a Universității de Stat din Tiraspol**

Conducător științific:

PANICO Vasile, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. DANDARA Otilia, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
2. GARȘTEA Nina, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Componenta consiliului științific specializat:

1. COJOCARU Victoria, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol – *președinte al C.Ș.S.*
2. MÎSLIȚCHI Valentina, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol – *secretar științific al C.Ș.S.*
3. ANDRIȚCHI Viorica, doctor habilitat în pedagogie, conferențiar universitar, Institutul de Științe ale Educației
4. SILISTRARU Nicolae, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol
5. ȘEVCIUC Maia, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Susținerea va avea loc la 21 iunie, ora 14⁰⁰, în ședința Consiliului Științific Specializat D 531.01-64 din cadrul Universității de Stat din Tiraspol, blocul 1, sala 108, str. Gh. Iablocikin, 5, or. Chișinău, MD-2069

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică, pagina Web a Universității de Stat din Tiraspol (www.ust.md) și la pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 20 mai 2019

Secretar științific al Consiliului științific specializat

MÎSLIȚCHI Valentina, doctor în pedagogie, conferențiar universitar _____

Conducător științific,

PANICO Vasile, doctor în pedagogie, conferențiar universitar _____

Autor,

NOUR Alexandra _____

© Nour Alexandra, 2019

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei și importanța cercetării

Noile orientări ale științelor educației evidențiază necesitatea valorificării optime a potențialului fiecărui elev în scopul atingerii parametrilor de calitate așteptați de societate. Raportarea la experiența și particularitățile individuale ale elevilor constituie esența principiilor de bază ale pedagogiei.

Învățământul din Republica Moldova direcționează procesul instruirii către diferențiere și individualizare cu scopul de a oferi elevilor educație liberă, creativă, o activitate profesională performantă și relații sociale constructive. Realitatea școlară demonstrează că formarea atitudinilor de învățare prezintă dificultăți pentru cadrele didactice. Cauzele acestor dificultăți țin de multiple aspecte: climatul psihologic nefavorabil; depășirea posibilităților de înțelegere și asimilare a conținuturilor de către elevi; motivația scăzută pentru învățare a elevilor etc. În această ordine de idei un loc aparte revine aspectelor legate de sfera personală a elevilor, deoarece ei se deosebesc unii de alții prin caracterul manifestărilor activității intelectuale în procesul de învățare, au anumite preferințe personale de abordare a învățării, posedă unele trăsături care împiedică trecerea peste unele obstacole cognitive. Toate aceste aspecte constituie dimensiunea personală a procesului de formare a atitudinilor de învățare.

Formarea atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară este o problemă actuală, al cărui potențial ar asigura pe deplin formarea și dezvoltarea personală a acestora. La ora actuală, sarcina instituțiilor de învățământ constă în crearea unui mediu educațional, al cărui caracter interactiv ar permite realizarea obiectivelor învățământului modern bazat pe implicarea personală a elevilor în activitățile didactice și extradidactice.

În științele pedagogice și psihologice este dovedit faptul, că nivelul de dezvoltare a personalității este determinat de nivelul de dezvoltare a atitudinilor esențiale, dominate din viața ei. Procesul formării și dezvoltării personalității este determinat în temei de sistemul de atitudini socioumane în care omul activează. Relațiile de viață generează atitudini subiective la personalitate, care se manifestă în acțiuni, trăiri, interese, motive, tendințe și modalități de apreciere, autoapreciere, a fenomenelor sociale și a vieții proprii. Atitudinile subiective ale personalității către mediul înconjurător, către alți oameni și de sine sunt determinate de poziția ei dinamică în sistemul de raporturi socioumane. Sistemul de atitudini realizat de către individ în cadrul activităților sale îl reprezintă pe acesta ca subiect sociouman, ca personalitate. Prin intermediul atitudinilor se manifestă motivele, interesele, scopurile, idealurile și nevoile personalității. O importanță considerabilă în educația personalității o deține acel sistem de atitudini socioumane în cadrul căruia discipolul trăiește și activează.

Educația are ca finalitate principală formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socioumană. Se atestă un moment extrem de important – acela, că învățarea este un proces continuu și formarea atitudinilor cognitive devine o necesitate primordială și mereu actuală în contextul educațional contemporan.

Din aceste considerente, investigarea modalităților de eficientizare a procesului de formare a atitudinilor de învățare la intersecția abordărilor individualizate și diferențiate este actuală, necesară și importantă pentru știința și practica pedagogică. Problema formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii nu este studiată pe deplin sub aspect teoretic și praxiologic.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

Tratarea diferențiată și individualizată a subiecților învățării, ca principiu educațional de bază, a frământat continuu cercetătorii din domeniul pedagogiei, dar modalitățile de abordare și fundamentarea acestora au fost diferite. I. A. Comenius a cercetat *metodele de instruire diferențiată*, adaptate la specificul personalității fiecărui elev; J. B. Carroll și B. S. Bloom au propus un nou model de instruire, capabil să determine *învățarea deplină*; H. Gardner a conturat *teoria inteligențelor multiple* ca o consecință a manifestărilor diferite la nivelul indivizilor.

Diferențierea și individualizarea a constituit obiectul cercetărilor pedagogice ale unui șir numeros de savanți: E. Rabunski [43], A. Kirsanov [40], I. Unt [44], G. Dorofeev [39], O. Dandara [10], D. Pascaru [11], V. Cojocaru [8], N. Garștea [14], I. Neacșu [19], I. Lupu [15], M. Șevciuc [38], V. Panico [26], V. Andrițchi [2], T. Rusuleac [36].

Problema formării atitudinilor și în special a atitudinilor de învățare a fost cercetată de T. Callo [3], M. Marin [17], S. Cristea [9], V. Mișlițchi [18], V. Panico [31], N. Silistraru [37].

Apreciind importanța teoretică și aplicativă a investigațiilor realizate se poate menționa că aspectul formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin diferențierea și individualizarea instruirii rămâne încă insuficient cercetată.

Astfel, se conturează următoarele **contradicții** cu privire la:

- Determinarea raportului dintre procesul diferențierii/individualizării instruirii și procesul de formare a atitudinilor de învățare.
- Elucidarea conexiunii dintre fundamentele științifice și regulile de realizare ale principiului individualizării/diferențierii instruirii.
- Concretizarea structurii și componentelor atitudinii de învățare în plan pedagogic și în plan psihologic.
- Elaborarea etapelor și fazelor individualizării/diferențierii instruirii și impactul lor asupra formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.

- Necesitatea elucidării și clasificării condițiilor psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.

În baza premiselor și contradicțiilor menționate am formulat **problema cercetării**: Care sunt fundamentele teoretice și praxiologice ale formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii pentru eficientizarea procesului de formare a atitudinilor cognitive și sporirea însușitei elevilor?

Obiectul cercetării: Procesul formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.

Scopul cercetării: Stabilirea fundamentelor științifice, elaborarea și validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii.

Obiectivele cercetării:

1. Stabilirea reperelor psihopedagogice ale atitudinilor de învățare.
2. Determinarea reperelor teoretico – metodologice și elucidarea etapelor și fazelor diferențierii și individualizării instruirii.
3. Elucidarea sistemului de condiții psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.
4. Elaborarea Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare în baza diferențierii și individualizării instruirii.
5. Validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii.

Metodologia cercetării a cuprins următoarele tipuri de metode:

- *teoretice*: analiza literaturii pedagogice, psihologice în domeniul problemei cercetate, generalizarea, modelarea.
- *experimentale*: observarea, testarea, conversația, analiza produselor de învățare a activității elevilor, chestionarea, experimentul pedagogic, prelucrarea datelor statistice.

Baza epistemologică a cercetării o constituie principalele teorii din domeniul pedagogiei, psihologiei, filosofiei și sociologiei despre om ca valoare, esența activității sale sociale, despre paradigma umanistă a educației ca fenomen sociocultural (G. W. Allport, L. S. Vâgotski, J. S. Bruner); teoriile psihopedagogice de dezvoltare a individului (J. Piaget, L. S. Vâgotski, A. N. Leontiev); lucrările științifice ale reprezentanților pedagogiei și psihologiei umaniste (A. Maslow, C. Rogers, R. Gagne); teoria învățării centrate pe elev (C. Rogers, A. Maslow, V. Davâdov); cercetările legate de formarea atitudinilor (T. Callo, V. Panico, M. Marin); teoria formării abilităților pedagogice la elevi (S. Cristea, I. Bontaș); lucrările despre autoeducație, autodezvoltare, autorealizare (V. Panico, V. Cojocaru, N. Silistraru, O. Dandara, V. Andrițchi).

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în:

- redefinirea conceptului *atitudine de învățare*;
- fundamentarea psihopedagogică a conceptului *atitudine de învățare* a elevilor de vârstă școlară mică din perspectiva diferențierii și individualizării instruirii;
- fundamentarea conceptuală a fenomenului diferențierii și individualizării instruirii în contextul educației centrate pe elev;
- elaborarea unui Model pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevi în contextul diferențierii și individualizării instruirii.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare constă în fundamentarea teoretică și aplicativă a funcționalității Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică în baza diferențierii și individualizării procesului de învățământ, în elucidarea reciprocității dintre procesul de formare a atitudinilor de învățare și individualizarea/diferențierea instruirii având ca efect sporirea nivelului de formare a atitudinilor de învățare și a reușitei școlare a elevilor de vârstă școlară mică.

Semnificația teoretică a cercetării constă în dezvoltarea unor aspecte a teoriei atitudinii de învățare prin redefinirea conceptului de atitudine de învățare, determinarea structurii, elucidarea condițiilor psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare, precizarea și valorificarea fundamentelor științifice ale individualizării și diferențierii instruirii. Fundamentarea teoretică a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică și a Metodologiei formării atitudinilor de învățare la elevi.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în identificarea sistemului de instrumente și indicatori de diagnosticare a nivelului de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică și validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevi; elaborarea și aplicarea etapelor și regulilor de individualizare și diferențiere a instruirii orientate spre eficientizarea formării atitudinilor de învățare la elevi. Deasemenea, a fost confirmată valoarea acestora în practica educațională.

Tezele înaintate pentru susținere:

1. Procesul de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prevede elucidarea și respectarea unui set de etape și faze de diferențiere și individualizare a instruirii pentru a spori dezvoltarea componentelor atitudinilor: cognitivă, afectivă și comportamentală și a asigura progresul reușitei școlare.
2. Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii este axat pe un set de demersuri conceptuale (legitățile de formare a atitudinilor, conceptul și structura atitudinilor de învățare) și

procedurale sau normative, determinate de un ansamblu de principii și reguli, condiții generale și specifice, obiective, conținuturi și strategii educaționale.

3. Sistemul de condiții pedagogice de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică include în sine condiții de ordin general (convingerea elevilor în necesitatea personală și socială a învățării, stimularea și încurajarea permanentă a elevilor, formarea și dezvoltarea tendințelor de a activa în echipă etc.) și condiții specifice fundamentate pe etapele și regulile diferențierii/individualizării instruirii (respectarea particularităților individuale ale elevului și grupului de elevi, respectarea ritmului activității de învățare a elevului și grupelor de elevi, crearea unui fond emoțional pozitiv de relații interpersonale, crearea situațiilor de succes în activitatea cognitivă etc.)
4. Principiile și regulile diferențierii și individualizării se fundamentează pe un set de concepte pedagogice și psihologice: esența și structura procesului educațional; componentele structurale ale personalității; educația centrată pe elev; racordarea procesului educațional la activitatea primordială și noile formațiuni psihice caracteristice elevului de vârstă școlară mică; interdependența educației și dezvoltării personalității.

Implementarea rezultatelor cercetării s-a realizat prin intermediul cercetărilor experimentale din cadrul a două instituții de învățământ din mun. Chișinău – L.T. „George Meniuc” și L.T. „Ion Creangă”, prin implementarea fundamentelor teoretico-aplicative elaborate și structurate în Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii, inclusiv, prin intermediul comunicărilor la conferințele științifice naționale și internaționale, a publicațiilor științifice și a activităților practice cu elevii și învățătorii acestora.

Aprobarea și validarea rezultatelor științifice. Tezele fundamentale ale cercetării, rezultatele și concluziile formulate sunt reflectate în articole științifice - 15 la număr, comunicări susținute în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale, în cadrul ședințelor catedrei Pedagogie și Metodica Învățământului Primar și al Seminarului Științific de profil din cadrul Universității de Stat din Tiraspol (cu sediul în Chișinău), precum și în cadrul consiliilor profesionale din Liceul Teoretic „George Meniuc”.

Publicații la temă: La tema tezei au fost publicate 4 articole științifice în reviste de categoria C, B și 11 articole în materialele conferințelor naționale cu participare internațională, precum și internaționale.

Volumul și structura tezei. Cercetarea constă din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (202 surse), 140 pagini de text de bază, 12 anexe, 17 tabele și 12 figuri.

Cuvinte-cheie: atitudini, atitudine de învățare, instruire, individualizare, diferențiere, motivație, învățare centrată pe elev, particularități individuale ale elevilor, Model pedagogic.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt prezentate premisele care demonstrează actualitatea și importanța problemei abordate. Sunt stabilite scopul și obiectivele cercetării, fiind specificate noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute, semnificația teoretică și valoarea practică a cercetării, dar și aprobarea publică a rezultatelor.

În **Capitolul 1. Bazele psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare la elevi** se analizează evoluția noțiunii *atitudine* din diverse aspecte: poziția pe care o adoptă o persoană față de sistemul valorilor, normelor, principiilor existente în societate, modalitatea de articulare specifică a persoanei la ansamblul vieții și activității sociale. S-a accentuat faptul că atitudinea a fost și rămâne un factor important în dezvoltarea personalității ce formează acel invariant profund intențional al persoanei – de poziție favorabilă sau nefavorabilă, pozitivă sau negativă, în raport cu realitățile la care se raportează. Din aceste considerente, s-au analizat variate aspecte teoretice și practice ale formării atitudinilor propuse de diverși teoreticieni și practicieni din Franța, Anglia, SUA, Germania, dar și opinia cercetătorilor din Rusia, România și Moldova cu privire la conceptul de atitudine.

Bazele teoretice ale conceptului de atitudine în plan pedagogic și psihologic au fost fundamentate în lucrările diferitor cercetători: G. W. Allport, E. S. Bogardus, W. I. Thomas, F. Znaniecki, D. Katz, N. Sillamy, P. Popescu-Neveanu, A. Chircev, N. Silistraru. Conform acestor abordări atitudinea exprimă poziția pe care o adoptă o persoană față de sistemul valorilor, normelor, principiilor existente în societate și exprimă modalitatea de articulare specifică a persoanei la ansamblul vieții și activității sociale. Ea constituie baza unui proces de analiză – interpretare a conținutului și semnificației fenomenelor, evenimentelor și componentelor structurii socio-culturale date și se finalizează prin exprimarea unei opțiuni și a unei poziții în raport cu ele. Exprimând modul în care se realizează integrarea semnificațiilor și valorilor socioumane în structura individuală a personalității, atitudinile fac parte din grupul celor mai importanți factori de reglare a comportamentului uman.

Mai mulți cercetători tratează atitudinile prin componenta sferei de formare *motivațională* a personalității A. H. Maslow [42], I. Neacșu [19]. ș.a. Spre exemplu, V. Panico tratează conceptul de atitudine în plan pedagogic și psihologic și susține că: „atitudinile de viață se interiorizează și formează sfera *motivațională* a personalității. În cadrul interiorizării are loc transformarea proceselor externe în procesele interne mentale, în planul conștiinței, ele se supun unor transformări speciale – se generalizează, verbalizează, se reduc și, în principal, devin

mijloace de dezvoltare continue, care trec de limitele posibilităților, activităților externe” [28], prezentate în figura 1.1.

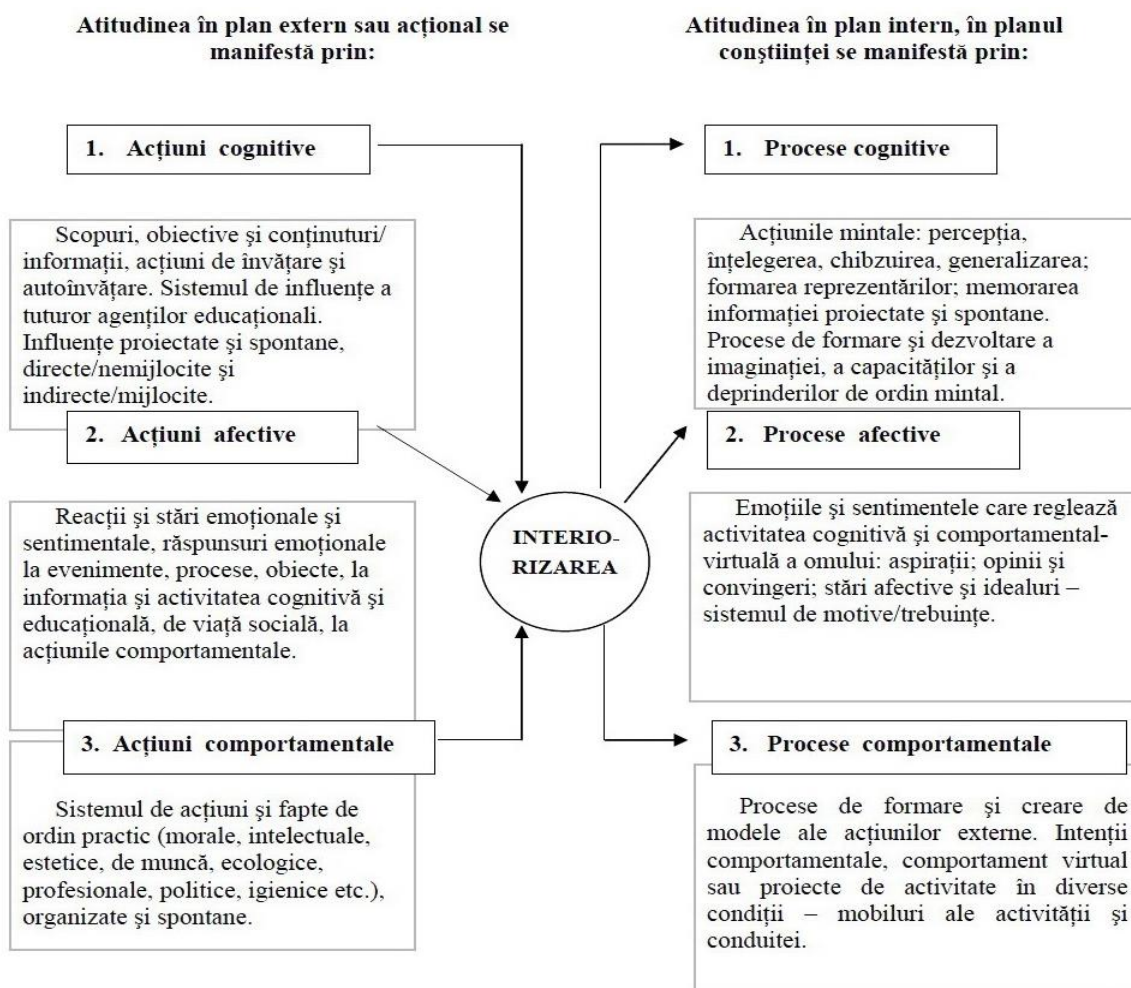

Figura 1.1. Structura atitudinilor în plan pedagogic și psihologic (după V. Panico)

Între componentele atitudinilor umane nu există relații de echilibru conform nivelului de dezvoltare, după valoare, modalități și intensitate de manifestare, după durabilitate și aria de manifestare. Fiecare componentă poate avea nivel divers de dezvoltare. Componenta conativă traduce într-un sistem de acțiuni și fapte pe celelalte două. „Componenta afectivă reprezintă elementul de bază al educației sau nucleul atitudinii” [29], dezvoltă relația dintre componentele atitudinii, care este condiționată de legitatea – interdependența dintre acțiunile cognitive, afective și conative / comportamentale. Această legitate este redată prin următoarea formulă vizuală, prezentată în figura 1.2.

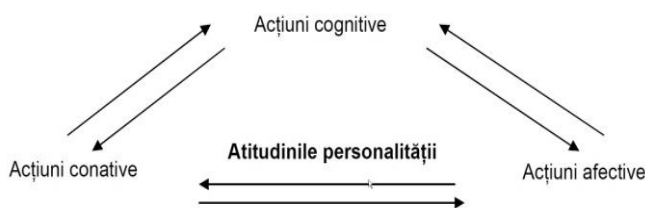

Figura 1.2. Structura atitudinilor de învățare

În baza celor expuse, se face evident faptul că procesul inițial de formare a calităților personalității umane este strâns legat de momentul cristalizării conștiinței de sine, a imaginii de sine, care presupune aprecierea critică a propriilor conduite, a propriilor dorințe și plăceri, prin compararea lor cu lumea exterioară. Imaginea de sine, astfel, este filtru interior dintre persoană și lumea înconjurătoare, prin care privește și evaluează viața și realizările. Ea implică: motivația, percepția și atitudinile față de oameni și față de lucruri.

Nivelul de dezvoltare a personalității este determinat de nivelul de dezvoltare a atitudinilor esențiale și dominante din viața ei. Atitudinile trăite de subiectul activității educaționale sunt orientate spre autorealizarea personalității, spre satisfacerea nevoilor și intereselor personalității.

Astfel, s-ar putea menționa, că atitudinile, în plan psihologic, sunt stări interne, prezentând anumite structuri *cognitiv – perceptive* și *cognitiv – logice, afective și volitive*, formate în confluența dintre motivele personale și influența de stimuli din ambianță, predispoziții spre anumite comportamente, reieșind din experiența și motivația personală și în conformitate cu solicitarea mediului social. În baza analizei surselor științifice concluzionăm, că atitudinile sunt constituite din trei componente: cognitivă, afectivă și comportamentală.

În această ordine de idei se definește *atitudinea de învățare* ca un sistem de reacții cognitive, afective, comportamentale ale elevului față de învățare, axate pe comprehensiune, pe experiența de viață, pe interes și motivație, pe convingeri – toate acestea orientând subiectul spre un anumit comportament vizavi de obiectul cercetat [27].

Una din activitățile de bază ale ființei umane prin intermediul căreia are loc asimilarea experiențelor, explorarea necunoscutului și adaptarea la mediu este *învățarea*.

Învățarea este o modificare în comportament, realizată prin soluționarea unei probleme care pune individul în relație cu mediul. Psihologul rus A. N. Leontiev definește *învățarea* ca un proces de dobândire a experienței individuale de comportare. În accepțiunea lui R. Gagne, învățarea reprezintă acea modificare a dispoziției sau a capacității umane care poate fi menținută și care nu poate fi atribuită procesului de creștere [13].

Atitudinea ca parte componentă a structurii personalității reprezintă un factor esențial în *procesul de învățare*, deoarece ea face ca această activitate să se producă și să se autosustină, este raționalizatoare de efort și timp, stimulatorie pentru reușita și performanța celui care învață. Astfel, *atitudinea* are rolul de a orienta, organiza, activa și optimiza *procesul de învățare al elevului*.

Orice comportament al elevului în *activitatea de învățare* poate fi generat de diverse *motive*, însă cele *cognitive* pentru elevii de vârstă școlară mică sunt considerate superioare și cele mai importante, deoarece elevii prezintă interes față de *procesul învățării*, nu doar de produsul ei. Fiind formate, *motivele* manifestă aceleași proprietăți, fiind supuse unor schimbări ulterioare

prin inhibiție, stingerea interesului față de obiectul atitudinii, oboseală. Toate formele de învățare ne oferă bază pentru dobândirea și schimbarea motivelor [41].

Învățarea realizată eficient contribuie la formarea *atitudinilor pozitive* atunci când se formează cele trei dimensiuni ale acestui proces: *dimensiunea cognitivă, dimensiunea comportamentală și dimensiunea afectivă*. Aceste dimensiuni ale atitudinilor de învățare se manifestă în mod individual la elevi și de asemenea pot varia în funcție de vârstă.

Din cele relatate se poate afirma cu certitudine că *atitudinile de învățare* se dobândesc în procesul de cunoaștere prin interacțiunea cu grupul social și în contextul unor evenimente sau situații de învățare. Atitudinile dobândite anterior, capacitatea elevului de a rezolva o anumită situație, pe baza unor deprinderi și cunoștințe reprezintă *competența de învățare*. Finalitatea principală a educației o reprezintă formarea competențelor definite ca „un sistem integrat de cunoștințe, abilitați, atitudini și valori, dobândite, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitor probleme în diverse contexte și situații” [2]. *Formarea competențelor* este o paradigmă și o preocupare nouă a didacticii, deoarece întregul ansamblu al acesteia trebuie să fie orientat spre procesul de formare și atingere a unor competențe presupuse de curriculumul școlar. Această paradigmă a didacticii are o influență asupra componentelor interioare ale didacticii propriu-zise: finalități, organizarea procesului de învățământ, principii didactice, conținutul învățământului, sistemul de metode, mijloace și strategii, proiectarea și organizarea instruirii și evaluarea rezultatelor școlare [27].

Astfel, finalitățile educaționale sunt descrise sub forma unui set taxonomizat de competențe (generale și specifice), cu o raportare mai mult sau mai puțin vizibilă la sistemul de competențe-cheie. *Competențele-cheie* apar sub forma unor combinații multidimensionale care conțin variate *cunoștințe, deprinderi sau obișnuințe de lucru și atitudini*, grupate în structuri dinamice, adaptabile unor situații particulare, elaborate din perspectiva învățării pe tot parcursul vieții. Deci, fiecare competență are în structura ei anumite *elemente atitudinale* presupuse în mod implicit [38]. Așadar, specificul dezvoltării elevilor de vârstă școlară mică este determinat de activitatea primordială – învățarea, care le schimbă radical situația socială în dezvoltarea generală. Schimbările profunde ce au loc în sfera psihică a elevului de vârstă școlară mică creează condiții favorabile de dezvoltare eficientă a acestuia ca subiect activ al activității de învățare, de autocunoaștere, autodezvoltare, autocontrol și de comportare socială.

Procesul formării atitudinilor de învățare este compus din interesele, nevoile și necesitățile spirituale, materiale, psihofiziologice ale personalității. La fundamentele formării atitudinilor se află, de obicei, motivele, motivația învățării, precum și ideile, convingerile, orientările, aspirațiile elevului, deci, aspectele interioare, influențate și de cele exterioare ale procesului de învățare, cum ar fi procesele cognitive, de conținut, metodologice, tehnologice etc.

În **capitolul 2. Fundamente teoretice și praxiologice ale diferențierii și individualizării instruirii** se analizează conceptele de individualizare și diferențiere a instruirii, evoluția acestor procese studiate de oamenii de știință, definițiile date acestor concepte de diverși cercetători: И. УИТ [44], А. Kirsanov [40], E. Rabunski [43], I. Radu [35], G. Dorofeev [39], O. Dandara [10], I. Lupu [15], M. Hamm, D. Adams [46].

Analiza diferitor abordări, dar și cercetările conceptelor *individualizare și diferențiere* a instruirii au condus la formularea concluziei: individualizarea și diferențierea presupune o situație în care celor ce învață le este oferită libertatea de a alege *cum* și *cât* trebuie să învețe într-un anumit timp, implicând o supraveghere mai mică din partea profesorului și mai multă responsabilitate, autonomie din partea elevului și există o încercare de a adopta și selecta instrucțiuni pentru a se potrivi fiecărei persoane în parte. Tehnicile de diferențiere și individualizare a instruirii vizează o gradare a sarcinilor educaționale, potrivit posibilităților individuale și a ritmului propriu de dezvoltare a fiecărui individ, astfel încât randamentul să fie asigurat pentru toți. Putem sublinia, în acest sens, rolul deosebit de important al cadrului didactic în generarea unui climat de încredere în posibilitățile individului încât să combată complexul de inferioritate pe care îl trăiesc mulți dintre cei care nu pot atinge performanțele ridicate și, deasemenea, să combată atitudinea de uniformizare a condițiilor de învățare și dezvoltare pentru indivizii capabili de performanțe [36].

În acest capitol s-a analizat reciprocitatea dintre procesul diferențierii/individualizării instruirii și procesul de formare a atitudinilor de învățare, s-au determinat etapele și fazele individualizării/diferențierii instruirii, fundamentele științifice ale individualizării/diferențierii instruirii și regulile de realizare a acestora.

Tabelul 2.1. Etapele și fazele individualizării și diferențierii instruirii.

Etapele	Diferențierea	Individualizarea
Etapa de elaborare /proiectare	Elaborarea planurilor de învățământ, curriculei, manualelor și a altor mijloace de instruire. Crearea a diverse tipuri de școli și clase (diferențierea externă).	
Etapa de studiere și cunoaștere inițială a elevilor	<i>Cunoașterea / studierea inițială a nivelului de dezvoltare a elevilor</i> în toate componentele sale: bio-psiho-social, a particularităților specifice de dezvoltare pozitive și negative	<i>Cunoașterea / studierea inițială a nivelului de dezvoltare a elevilor</i> în toate componentele sale: bio-psiho-social, a particularităților specifice de dezvoltare pozitive și negative

	(perceperea, memoria, gândirea, atenția, sfera emoțională), <i>însușita, atitudinile morale, estetice, de învățare</i> etc.), depistarea deosebirilor dintre elevi/copii.	(perceperea, memoria, gândirea, atenția, sfera emoțională), <i>însușita, atitudinile morale, estetice, de învățare</i> etc.), depistarea deosebirilor dintre elevi/copii.
Etapa de realizare Faza 1	<i>Plasarea elevilor în grupe conform unor indici / caracteristici aproximativ identice (percepție, înțelegere, memorie, gândire, însușită, interese, competențe, îndeletniciri), caracteristici pozitive și negative; nivele de dezvoltare pe anumiți parametri etc.</i> <i>Proiectarea și elaborarea obiectivelor de educație în conformitate cu particularitățile de dezvoltare a fiecărui grup de elevi cât și la standardele generale de educație.</i>	<i>Proiectarea și elaborarea obiectivelor de instruire și educație în conformitate cu particularitățile de dezvoltare a fiecărui elev. Obiectivele proiectate trebuie să se raporteze atât la specificul de dezvoltare a elevului, cât și la standardele generale de educație.</i>
Faza 2	<i>Modificarea, adaptarea și readaptarea conținutului, metodelor, procedeeleor, formelor de instruire și educație la particularitățile / specificul, nivelele de dezvoltare a fiecărui grup de elevi pentru a le oferi succes / progres în sistemul de activități de învățare.</i>	Modificarea, adaptarea și readaptarea conținutului metodelor, procedeeleor, formelor de instruire și educație la particularitățile individuale <i>ale elevului.</i>
Faza 3	Pedagogul trebuie să țină cont de <i>ritmul activității de învățare a grupelor de elevi</i> cu nivel similar de dezvoltare. În cadrul diferențierii unitatea sau volumul de timp ca măsură de activitate la diferite grupe de elevi și fiecare elev în parte este divers.	Organizarea predării – învățării – evaluării conform <i>ritmului posibil al fiecărui elev</i> , care treptat se accelerează în raport cu intensitatea proceselor cognitive proprii.

Faza 4	Crearea și respectarea condițiilor psihopedagogice de învățare a elevilor, a unui <i>fond emoțional pozitiv</i> de relații interpersonale, a <i>situațiilor de succes</i> în activitatea de învățare și stimularea permanentă a atitudinilor pozitive către procesul și rezultatul învățării.	Crearea și respectarea condițiilor psihopedagogice de învățare <i>a elevului</i> , a unui fond emoțional pozitiv de relații interpersonale, a <i>situațiilor de succes</i> în activitatea de <i>învățare și stimularea permanentă</i> a atitudinilor pozitive către procesul și rezultatul învățării.
Faza 5	<i>Posibilitatea complicării treptate</i> a activității de învățare raportată la progresul propriu de dezvoltare <i>a fiecărui elev</i> și grup de elevi. Altfel - zis, raportarea instruirii la <i>zona actuală și proximă de dezvoltare a elevului/ elevilor</i> care la diferite discipline de învățământ, în diverse condiții și situații educaționale este diversă.	Posibilitatea complicării treptate a activității de învățare raportată la progresul propriu de <i>dezvoltare a fiecărui elev</i> . Altfel zis, raportarea instruirii la <i>zona actuală și proximă de dezvoltare a elevului</i> care la diferite discipline de învățământ, în diverse condiții și situații educaționale este diversă.
Faza 6	Formarea <i>la elevi</i> a <i>competențelor de învățare și autocunoaștere</i> , de autoevaluare și autoreglare a activităților cognitive.	Formarea <i>la elev</i> a <i>competențelor de învățare și autocunoaștere</i> , de autoevaluare și autoreglare a activităților cognitive.
Faza 7	<i>Formarea motivelor/trebuințelor cognitive</i> la elevi adecvate scopului și obiectivelor instruirii.	<i>Formarea motivelor/trebuințelor cognitive</i> la elevi adecvate scopului și obiectivelor instruirii.
Faza 8	Unitatea predării și a <i>traseului diferențiat/individualizat</i> de dezvoltare pentru fiecare <i>grup de elevi</i> și fiecare elev în parte.	Unitatea predării și a <i>traseului individualizat /diferențiat</i> de dezvoltare <i>a fiecărui elev</i> .
Faza 9	<i>Posibilitatea trecerii / transferului</i> unor elevi <i>dintr-un grup</i> cu un nivel de dezvoltare mai scăzut <i>în alt grup superior</i> . <i>Diagnosticarea permanentă</i> a succesului și insuccesului <i>grupelor și fiecărui elev</i> .	Posibilitatea trecerii / transferului unor elevi de la un nivel de dezvoltare mai scăzut la un alt nivel mai superior. <i>Diagnosticarea permanentă a succesului și insuccesului fiecărui elev</i> .

Diferențierea instruirii reprezintă o formă de organizare a procesului de învățământ în conformitate cu aptitudinile, interesele, însușita, îndeletnicirile elevilor etc. În științele și practica educațională sunt evidențiate multiple reguli-exigențe de individualizare și diferențiere. Unele din acestea sunt:

- Forțele intelectuale și posibilitățile elevilor sunt diverse.
- Nu există elev abstract asupra căruia pot fi aplicate identic toate legitățile, principiile și regulile, metodele și procedeele de instruire și educație.
- Instruirea individualizată și diferențiată permanent se raportează la posibilitățile și forțele intelectuale ale elevului.
- E necesar de oferit succes elevului în activitatea de învățare.
- Gradul de complexitate a sarcinilor de învățare se realizează prin respectarea limitei potențialului cognitiv a elevului.
- Ritmul învățării permanent se raportează la nivelul de dezvoltare a proceselor cognitive și a motivelor de cunoaștere ale elevului etc [30].

Aceste cerințe asigură proiectarea și realizarea eficientă a individualizării și diferențierii instruirii. Reperetele teoretice analizate au permis conturarea cadrului conceptual și metodologic al diferențierii și individualizării în formarea atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică. Această concepție este reprezentată grafic în Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare. La baza modelului elaborat sunt puse legitățile, principiile, precum și reperetele teoretice fundamentale ale atitudinilor de învățare.

În Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare din perspectiva individualizării și diferențierii instruirii eficiența procesului educațional depinde de respectarea reperetele teoretice și condițiilor specifice într-un sistem care favorizează realizarea procesului de învățământ și determină randamentul acestuia. Modelul dat reflectă nu numai relația dintre principii, legități și condiții, dar și obiectivele, conținuturile curriculare și strategiile de formare a atitudinilor de învățare.

La baza Modelului pedagogic au fost plasate *condițiile specifice* de formare a atitudinilor de învățare axate pe individualizarea și diferențierea instruirii: elaborarea și selectarea activităților de învățare în baza competențelor generale și specifice ale disciplinei concrete; încadrarea elevilor în activități didactice cu divers nivel de complexitate; evitarea dificultăților cognitive la elevi; respectarea specificului disciplinei de învățământ; respectarea particularităților specifice de dezvoltare ale elevilor de vârstă școlară mică; crearea unui set de activități de autodezvoltare și autoevaluare morală; aplicarea strategiilor de formare și dezvoltare a atitudinii de învățare la elevi.

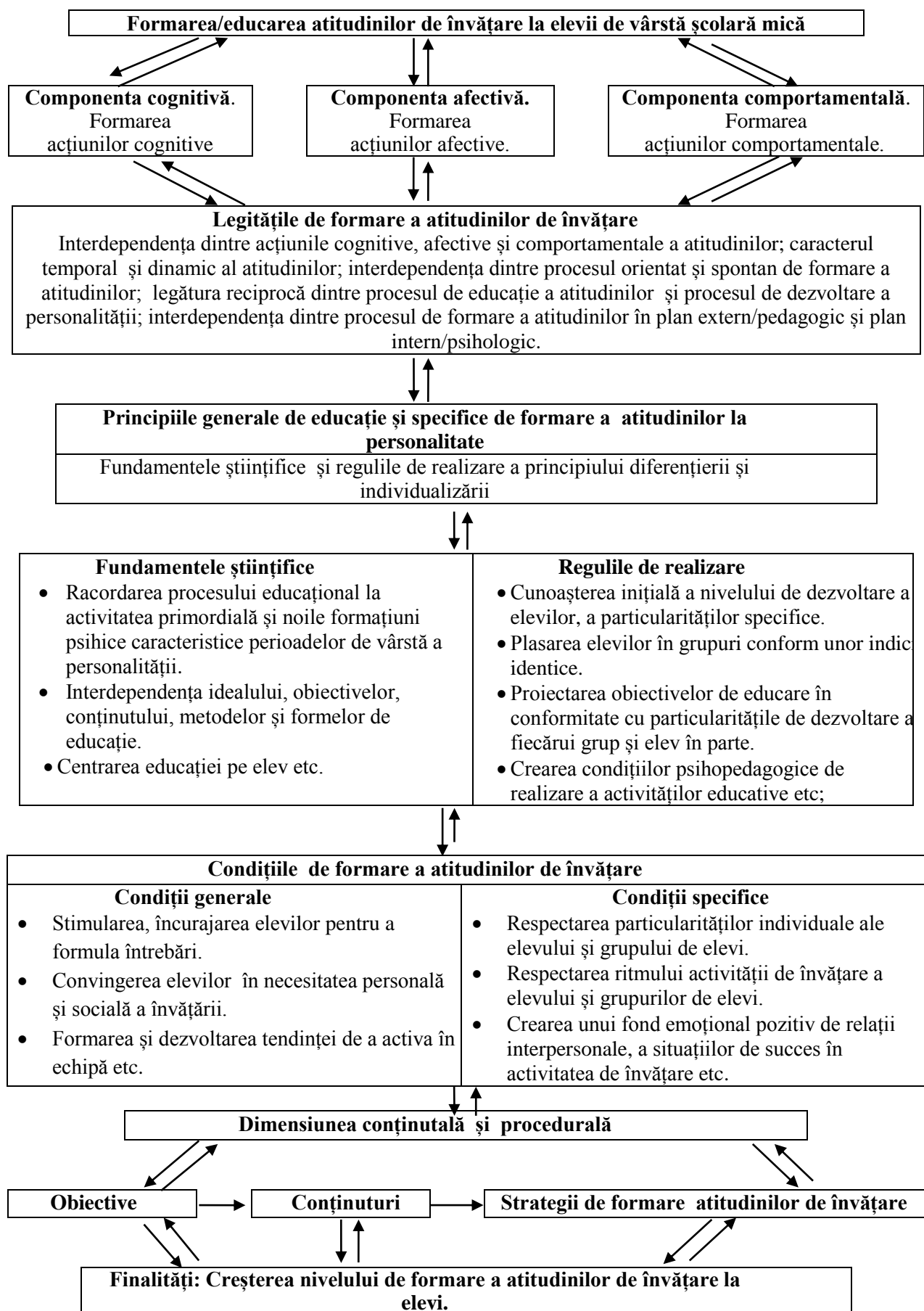

Figura 2.1. Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii la elevii de vârstă școlară mică

Structura Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii este axată pe fundamente științifice, legități, principii, reguli și condiții de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică, precum și strategii de formare a atitudinilor de învățare, racordate la obiective și conținuturi curriculare.

În **capitolul 3 Validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică** se prezintă programul experimentului pedagogic privind formarea atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică din perspectiva individualizării și diferențierii instruirii.

În cadrul experimentului pedagogic a fost implementat Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică. Scopul experimentului pedagogic a fost validarea practică a sistemului de condiții pedagogice și strategii cu menire favorizantă, a eficienței procesului de formare și dezvoltare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică, prognozarea instruirii individualizate și diferențiate.

Experimentul pedagogic s-a realizat în clasele a II-a A și a II-a M ale Liceului Teoretic „George Meniuc” din municipiul Chișinău și clasele a II-a A și a II-a B ale Liceului Teoretic „Ion Creangă” din municipiul Chișinău (în anul de studii 2016 - 2017). Reieșind din scopul și obiectivele cercetării și, luând în considerare particularitățile psihopedagogice de formare și dezvoltare a elevilor din ciclul primar, am determinat obiectivele *experimentului de constatare*:

- diagnosticarea nivelului de manifestare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică;
- analiza componentelor atitudinilor de învățare a elevilor;
- determinarea particularităților atitudinilor cognitive la elevi.

În scopul diagnosticării nivelului inițial de manifestare a atitudinilor cognitive la elevi s-au aplicat următoarele metode: observația, testul, ancheta, comunicarea cu elevii și părinții. Acestea au permis determinarea nivelului de manifestare a atitudinilor de învățare la elevi. Datele obținute în urma realizării experimentului de constatare au oferit unele sugestii metodice pentru organizarea experimentului formativ la baza cărora au stat sursele științifico-metodice cercetate. Diagnosticarea nivelului de manifestare a atitudinilor de învățare la elevi a fost identificat cu ajutorul următorilor indici:

- conștientizarea importanței sociale și personale a învățării;
- tendința de a comunica și a interacționa cu alții;
- atitudine pozitivă pentru dialog constructiv;
- tendința de a obține rezultate bune la învățătură;
- dorința de a soluționa probleme mai dificile;

- nevoia de a înțelege și de a utiliza limbajul într-un mod pozitiv;
- manifestarea dorinței de a explora experiențele de învățare și experiențele de viață.

Datele privind rezultatele experimentului de control ale claselor experimentale, cât și ale claselor de control, au fost înregistrate într-un tabel comun.

Tab. 3.1. Rezultatele comparative de manifestare a intensității atitudinilor de învățare la etapa de constatare în clasele experimentale și clasele de control a II-a A și a II-a M din L.T. „George Meniuc” și a II-a A, a II-a B din L.T „Ion Creangă”

Clasa	Nivel înalt	Nivel mediu	Nivel scăzut
Clasa experimentală a II-a A 23 elevi	6 elevi (26 %)	10 elevi (43 %)	7 elevi (31 %)
Clasa experimentală a II-a M 25 elevi	5 elevi (20 %)	12 elevi (48 %)	8 elevi (32%)
Clasa de control a II-a A 36 elevi	10 elevi (28 %)	18 elevi (50 %)	8 elevi (22 %)
Clasa de control a II-a B 36 elevi	12 elevi (33 %)	18 elev (50 %)	6 elevi (17 %)

Analizând datele din tabel se observă următoarele: în clasele experimentale *la nivel înalt* s-au plasat 6 / 5 elevi (26 / 20 %), pe când în clasele de control s-au plasat 10 / 12 elevi (28 / 33 %), diferența între clase constituie (2 / 13 %) în favoarea claselor de control.

La *nivel mediu* numărul elevilor din clasele experimentale constituie 10 / 12 elevi (43 / 48 %), iar din clasele de control numărul elevilor este de 18 / 18 elevi (50 / 50 %), astfel, s-a marcat o diferență de 8 / 6 elevi (7 / 2 %) pentru clasele de control.

La *nivel scăzut* în clasele experimentale s-au înregistrat 7 / 8 elevi (31 / 32 %), iar în clasele de control – 8 / 6 elevi (22 / 17 %), astfel marcându-se diferența de 1 / 2 elevi (9 / 15 %) pentru clasele de control.

Conform rezultatelor testului de mai sus, se formează o imagine generală clară cu privire la aspectul atitudinilor de învățare ale elevilor. Iar aceasta permite inițierea unui complex de activități educaționale individualizate și diferențiate cu scopul de a îmbunătăți aspectul atitudinal pentru activitatea școlară al elevilor.

În cadrul experimentului formativ, s-au realizat un șir de activități educaționale care să asigure eficiența activității didactice și realizarea scopului propus pentru această etapă de cercetare: implementarea unui sistem de strategii și condiții de învățare diferențiată și

individualizată în procesul didactic, ce vor contribui la formarea atitudinilor de învățare la elevi și la sporirea reușitei școlare.

Experimentul formativ s-a desfășurat în anul de studii 2016 – 2017, în cadrul claselor experimentale a II-a A – (23 elevi) și clasa a II-a M- (25 de elevi) din Liceul Teoretic „George Meniuc”, sectorul Râșcani, orașul Chișinău.

În această perioadă de activitate au fost selectate și implementate strategii didactice adaptate la condițiile psihopedagogice specifice individualizării și diferențierii instruirii, care ar asigura formarea atitudinilor de învățare la elevi și a *competențelor-cheie* ale învățământului primar ca *finalitate principală a educației*.

Cele mai eficiente condiții psihopedagogice specifice individualizării și diferențierii în formarea atitudinilor de învățare la elevi au fost:

- respectarea etapelor generale ale individualizării și diferențierii instruirii;
- realizarea activității de învățare corespunzătoare stilului de învățare și particularităților individuale ale elevilor;
- stimularea, încurajarea elevilor prin judecăți de valoare;
- susținerea tendinței elevilor de a adresa întrebări;
- activități de învățare în grupuri atât omogene, cât și eterogene;
- învățarea centrată pe elev;
- tratarea diferențiată și individualizată în baza inteligențelor multiple;
- managementul temelor pentru acasă;
- corectitudinea aprecierii și evaluării însușitei elevilor;
- autoevaluarea și evaluarea reciprocă a elevilor;
- crearea situațiilor de succes în activitatea educațională;
- respectarea ritmului activității de învățare a elevilor.

Una din cele mai importante *condiții* în formarea atitudinilor de învățare este *respectarea etapelor generale ale individualizării și diferențierii instruirii*. În continuare se prezintă un exemplu de sarcini realizate în conformitate cu aceste etape – reguli:

Exemplu nr.1 Limba și literatura română (clasa a II-a)

Conținut de învățare: Textul literar „*Păpădia*” după Ion Agârbiceanu

I etapă: Studierea nivelului inițial al elevilor urmărind următoarele criterii:

1. Citirea conștientă și corectă.
2. Identificarea secvențelor narrative, descriptive și dialogate.
3. Delimitarea timpului și locului acțiunii.
4. Desprinderea trăsăturilor fizice și morale ale personajelor.

5. Formularea ideilor principale.
6. Folosirea cuvintelor și expresiilor nou-învățate.
7. Expunerea coerentă și clară a gândurilor.

II etapă: Plasarea elevilor în grupuri conform unor indici caracteristici aproximativ identici:

Grupul nr.1 Elevii din acest grup citesc corect și conștient; identifică secvențele narative corect; formulează ideile principale fără ezitări; expun coerent și clar gândurile, indicând un nivel de performanță foarte bun.

Grupul nr. 2 Elevii din acest grup citesc corect cu mici abateri; identifică secvențele narative cu sprijinul învățătorului; formulează ideile principale ale textului cu mici ezitări; expun gândurile cu unele neclarități; indicând un nivel de performanță bun.

Grupul nr. 3 Elevii din acest grup citesc textul cu greșeli; identifică secvențele narative și descriptive cu incompletitudini; învățătorului; formulează ideile principale ale textului cu ezitări; folosește cuvintele și expresiile noi cu ajutorul pedagogului; expun gândurile cu unele neclarități; indicând un nivel de performanță suficient.

III etapă: Proiectarea sarcinilor în conformitate cu particularitățile de dezvoltare ale fiecărui grup / ale fiecărui elev;

Grupul I (elevii cu competențe de comunicare înalte)

Sarcina: Formulați întrebări în baza textului pornind de la următoarele cuvinte: *Cine? Când? Unde? De ce?*

Grupul II (elevii cu competențe de comunicare medii)

Sarcina: Răspundeți la următoarele întrebări: Ce privește plină de uimire Ancuța?

Ce sentimente trezește în sufletul copilei imaginea covorului de pădăii? Cu ce sunt asemănațe pădăiile?

Grupul III (elevii cu competențe de comunicare scăzute)

Sarcina: Găsiți în text și citiți următoarele fragmente: fragmentul în care se descrie cum Ancuța admiră covorul de pădăii. Fragmentul în care se descrie dialogul dintre bunică și nepoată.

IV etapă: Modificarea, adaptarea conținutului la nivelul de dezvoltare a fiecărui grup/ a fiecărui elev;

Grupul I. Compuneți enunțuri proprii cu următoarele cuvinte: *visătoare, luminițe, luminiș;*

Grupul II. Găsiți sinonime pentru următoarele cuvinte: *aurii, mirată, amărâtă;*

Grupul III. Descoperiți în text antonime la cuvintele date: *greu, mari, a răspuns;*

V etapă. Sarcini individuale: Pentru elevii cu nivelul scăzut: să transcrie o propoziție interogativă. Pentru elevii cu un potențial avansat: să compună un alt final pentru textul dat.

Elevilor ce au prezentat rezultate mai înalte în realizarea sarcinilor li se oferă posibilitatea de a se transfera în alt grup cu un nivel mai avansat.

La această etapă se propun sarcini în dependență de ritmul activității de învățare al grupurilor de elevi și al fiecărui elev în parte. Se creează condiții psihopedagogice favorabile învățării, unui climat psihologic pozitiv, se stimulează permanent atitudinile pozitive față de procesul și rezultatul învățării. Activitățile de învățare treptat se complică raportându-se la progresul propriu de dezvoltare al fiecărui elev și al grupului de elevi. Se formează la elevi competențe de învățare și autocunoaștere, de autoevaluare și autoreglare a activității cognitive - elevii fiind puși în situația de a-și autoanaliza activitatea, de a se autoevalua și autoaprecia. Se stabilește permanent succesul și insuccesul grupurilor și al fiecărui elev și se oferă posibilitatea de a se transfera dintr-un grup cu un nivel de dezvoltare mai scăzut în alt grup cu un nivel mai avansat - aceste activități fiind orientate spre succesul fiecărui elev.

Cu scopul de a evalua eficiența condițiilor psihopedagogice și a strategiilor de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică, s-a realizat etapa de control în cadrul experimentului pedagogic desfășurat. Pentru realizarea scopului propus la această etapă, s-au aplicat aceleași metode și indici de investigație conform experimentului de constatare: testul, ancheta, observația, analiza. Obiectivele acestei etape au fost:

- diagnosticarea nivelului de manifestare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică din grupul experimental și cel de control;
- compararea rezultatelor obținute în grupul experimental cu cele din grupul de control;

Pentru a compara eficient rezultatele obținute de elevii celor 4 clase, se propune o analiză cantitativă și calitativă a rezultatelor elevilor în tabelul de mai jos.

Tabelul 3.2. Rezultatele cercetării privind intensitatea atitudinilor de învățare a elevilor de vârstă școlară mică în clasele experimentale și de control (analiza comparativă).

Clasa	Nivelul	Experient de constatare	Experient de control
Clasele experimentale a II- a A, a II –a M	Înalt	6/ 5 elevi (26/ 25%)	8 / 8 elevi (35/ 32 %)
	Mediu	10/ 12 elevi (43/ 48 %)	13/ 14 elevi (57 /56 %)
	Scăzut	7 / 8 elevi (31 / 32 %)	2 / 3 elevi (8 / 12 %)
Clasele de control A II-a A, a II- a B	Înalt	10 / 12 elevi (28/ 33 %)	10 / 12elevi (28 / 33 %)
	Mediu	18 / 18 elevi (50/ 50 %)	20 / 19 elevi (55/ 53 %)
	Scăzut	8 / 6 elevi (22 / 17 %)	6/ 5 elevi (17 / 14 %)

În clasele experimentale se observă o creștere a rezultatelor cu privire *la intensitatea atitudinilor de învățare* în etapa de control, comparativ cu cea de constatare. *Nivelul înalt* la etapa de constatare l-a înregistrat 6 / 5 elevi (26 / 20 %), iar la etapa de control – 8 / 8 elevi (35 /

32 %), astfel s-a înregistrat o creștere de 9 / 6 % la această etapă a experimentului. *Nivelul mediu*, la etapa de constatare s-a fixat la 10 / 12 elevi (43 / 48 %), iar la cea de control – 13/ 14 elevi (57 / 56 %), de asemenea se observă o creștere a calității atitudinilor de învățare de 14 / 8 %. Pentru *nivelul scăzut*, la etapa de control comparativ cu cea de constatare, se observă o reducere cu 5 / 5 elevi (21 / 20 %), datorită deplasării lor la nivelul mediu, înregistrându-se astfel doar 2 / 3 elevi (8/ 12 %). Cât privește rezultatele elevilor din clasa de control la această etapă în clasa a II-a A 2 elevi de la nivel scăzut au trecut la nivel mediu, iar în clasa a II-a B un elev din nivelul scăzut a progresat spre nivelul mediu.

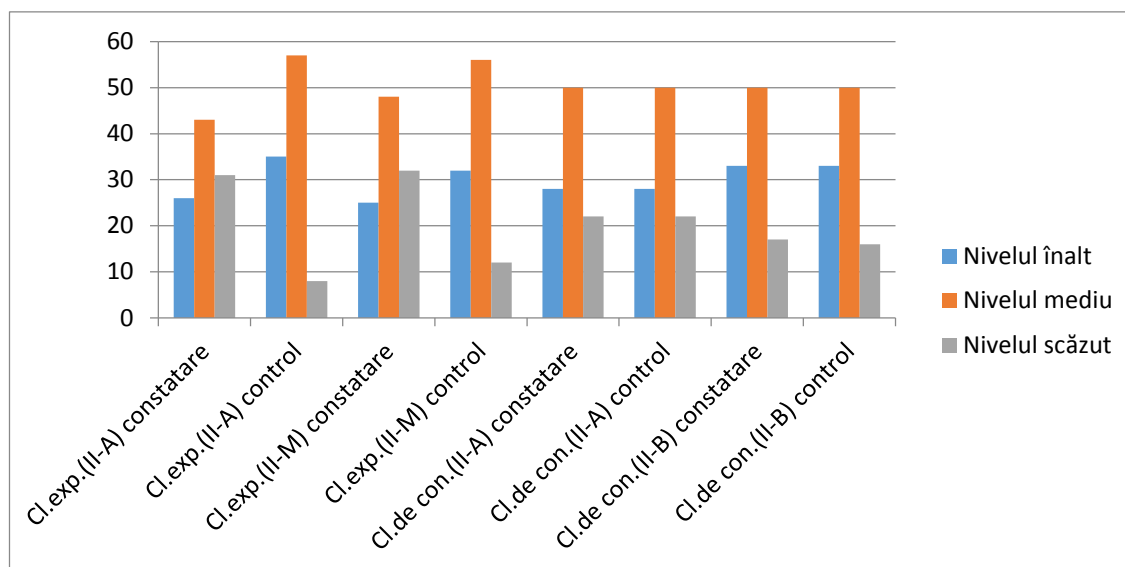

Figura 3.1. Intensitatea atitudinilor de învățare ale elevilor în etapa de control

O altă metodă aplicată în cadrul experimentului de control a fost *ancheta* după *H. I. Лусканова*. Această metodă a avut ca scop reevaluarea nivelului de dezvoltare a atitudinii de învățare a elevilor în urma desfășurării experimentului formativ aplicat la clasa experimentală. Conform prelucrării datelor rezultatele obținute de elevii din ambele clase sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul 3.3. Rezultatele comparative privind nivelul de dezvoltare a atitudinilor de învățare ale elevilor de vârstă școlară mică în experimentul de control în clasele a II-a A și a II-a M din L.T. „George Meniuc” și a II-a A, a II-a B din L.T. „Ion Creangă”

Nivelul	Experiment de constatare		Experiment de control	
	<i>Cl. experimentale</i>	<i>Cl. de control</i>	<i>Cl. experimentale</i>	<i>Cl. de control</i>
I nivel	3 elevi – 13 %;	7 elevi – 19 %;	5 elevi – 22 %;	7 elevi – 19 %
	3 elevi – 12 %	8 elevi – 22 %	6 elevi – 24 %	8 elevi – 22 %
al II-lea	5 elevi – 22 %;	8 elevi – 22 %;	6 elevi – 26 %;	8 elevi- 22 %
	6 elevi – 24 %	8 elevi – 22 %	6 elevi – 24 %	8 elevi – 22 %

al III-lea	8 elevi – 34 %; 9 elevi – 36 %	13 elevi – 36 %; 12 elevi – 34 %	8 elevi – 34 %; 9 elevi – 36 %	13 elevi – 36 % 12 elevi – 34 %
al IV-lea	6 elevi – 26 %; 6 elevi – 24 %	6 elevi – 17 %; 5 elevi – 14 %	4 elevi – 17 %; 4 elevi – 14 %	6 elevi – 17 % 5 elevi – 14 %
al V-lea	1 elev – 5 %; 1 elev – 4 %	2 elevi – 6 %; 3 elevi – 8 %	0 elevi – 0 %; 0 elevi – 0 %	2 elevi – 6 % 3 elevi – 8 %

În baza rezultatelor prezentate în tabelul de mai sus, la fel, se observă în clasa experimentală, comparativ cu clasa de control, o îmbunătățire semnificativă a rezultatelor referitoare la atitudinea de învățare a elevilor, ceea ce confirmă că intervenția experimentului formativ a dus la un rezultat sporit și bine așteptat.

Pentru o analiză comparativă mai eficientă se propune spre cercetare figura de mai jos.

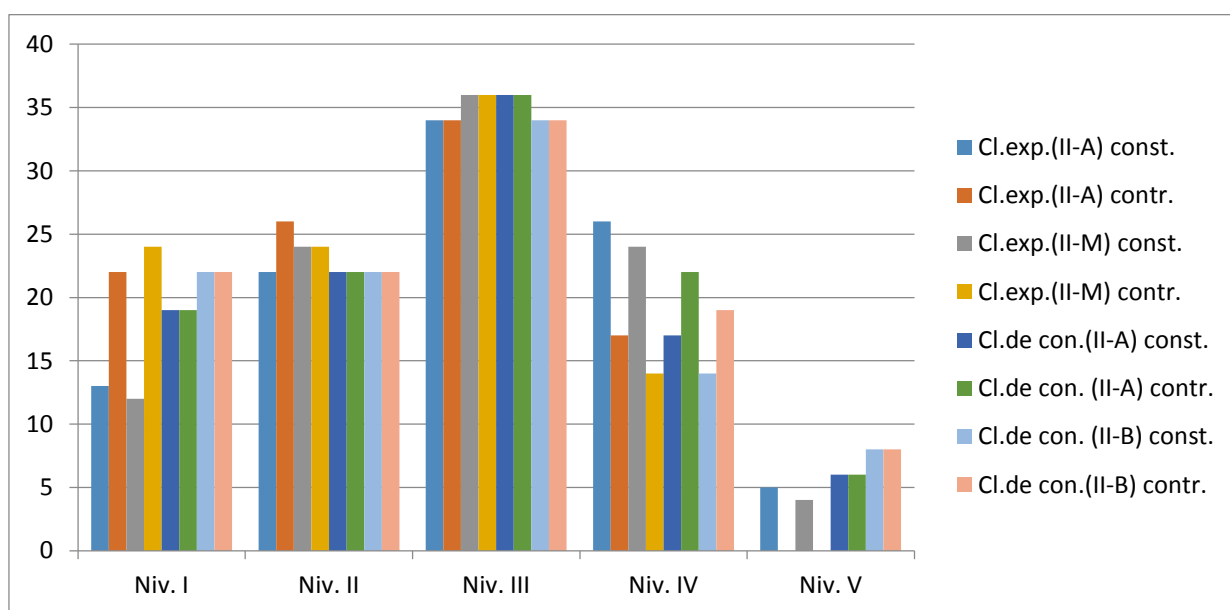

Figura 3.2. Rezultatele nivelului de dezvoltare a atitudinilor de învățare ale elevilor de vârstă școlară mică în experimentul de control

Conform tabelului și a figurii prezentate mai sus, s-au constatat următoarele schimbări a rezultatelor obținute de elevii din toate clasele la etapa de control: clasele experimentale: pentru *nivelul I*, la etapa de constatare a înregistrat 3/3 elevi (13,04%, 12%), iar la etapa de control – 5/6 elevi (21,73%, 24 %), astfel se observă o creștere de (9,69%, 12%) la acest nivel. Pentru *nivelul II*, la etapa de constatare s-au plasat – 5/6 elevi (21,73%, 24%), iar la etapa de control – 6 / 6 elevi (26,08%, 24%), astfel înregistrându-se o creștere de 4,35 % a randamentului motivațional pentru clasa A II-a A . Pentru *nivelul III*, la etapa de constatare s-au înregistrat 8/9

elevi (34,78%, 36%), la etapa de control – același număr de elevi s-a înregistrat. Pentru *nivelul IV*, la etapa de constatare au fost înregistrați 6/6 elevi (26,08 %, 24%), iar la cea de control – 4/4 elevi (17,39 %,16 %), de asemenea observându-se o descreștere numerică de 8,69 %, 8,00 % a elevilor datorită deplasării a 4/ 3 din ei la nivelul I și II. La *nivelul V*, în etapa de constatare, au fost clasati 1/1 elev (0,43 %, 0,4%), iar la etapa de control, nu s-a înregistrat nici un elev, deplasându-se toți la nivelul IV.

În urma realizării experimentului formativ a sporit considerabil reușita școlară a elevilor. Se prezintă rezultatele comparative în tabelul de mai jos.

Tabelul 3. 4. Reușita școlară a elevilor din clasele experimentale și cele de control în experimentul de control (analiza comparativă).

Clasa	Nivelul	Experiment de constatare	Experiment de control
Clasele experimentale a II-A, a II- a M (23/25 elevi)	Foarte bine	4 / 4 elevi (18 / 16 %)	10 / 10 elevi (43 / 40 %)
	Bine	12 / 14 elevi (52/ 56 %)	12/ 14 elevi (52 / 56 %)
	Suficient	7 / 7 elevi (30 / 28 %)	1 / 1 elevi (5 / 4 %)
Clasele de control a II- a A, a II-a B (36 elevi)	Foarte bine	10 / 11 elevi (28/ 31 %)	12 / 13elevi (33 / 36 %)
	Bine	19 / 18 elevi (53 / 50 %)	23 / 22 elevi (64 / 61 %)
	Suficient	7 / 7 elevi (19 / 19 %)	1/ 1 elevi (3 / 3 %)

Conform tabelului prezentat mai sus, s-a constatat următoarele schimbări în reușita școlară a elevilor. La etapa de constatare în clasele experimentale au fost apreciați cu calificativul „foarte bine” (4/4elevi -18/16 %), iar la etapa de control (10/10 elevi - 43/40 %). Se urmărește o creștere de (6/6 elevi - 25/24 %) la acest nivel. O creștere considerabilă se atestă și pentru elevii ce au fost apreciați cu calificativul „suficient” la etapa de constatare, iar la etapa de control au obținut calificativul „bine”, astfel cu calificativul „suficient” au fost apreciați doar (1/1 elev - 6/4%), ceea ce denotă o progresie de 15/14%. Etapa de control a remarcat o creștere îmbucurătoare a reușitei elevilor ceea ce denotă faptul că experimentul de formare s-a realizat eficient și strategiile implementate au fost efective.

Elevii din clasele experimentale au participat la numeroase concursuri organizate în cadrul liceului, dar și în afara lui: olimpiada la Limba și literatura română, Matematică, Științe, Concursul declamatorilor, Concursul proiectelor de grup și s-au ales cu locuri premiante.

În baza rezultatelor obținute de clasele experimentale la etapa de control, se confirmă ponderea și eficiența condițiilor și strategiilor implementate în experimentul de formare cu privire la sporirea nivelului atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică. Ținând cont de totalitatea condițiilor psihopedagogice și a particularităților formării atitudinilor de învățare, care oferă un randament semnificativ activităților educaționale, de specificul vârstei școlare mici

și de atitudinea elevilor în procesul didactic, s-a realizat scopul propus în cadrul cercetării științifice. Totalitatea activităților realizate în desfășurarea experimentului de formare a sporit eficiența succesului școlar al elevilor din clasele experimentale - datorită dezvoltării și formării atitudinilor de învățare.

Rezultatele obținute confirmă faptul că tratarea diferențiată și individualizată a elevilor în cadrul instruirii contribuie la optimizarea procesului educațional. Experimentul pedagogic a demonstrat că, ținând cont de particularitățile individuale ale elevilor, crește simțitor randamentul școlar al acestora. În cadrul experimentului au fost identificate schimbări calitative și cantitative în rezultatele elevilor din eșantionul experimental în raport cu elevii din eșantionul de control. Rezultatele sporite ale elevilor se datorează creării condițiilor psihopedagogice și implementarea eficientă a strategiilor de formare a atitudinilor de învățare la elevi.

Diferențierea și individualizarea procesului educațional trebuie să se bazeze pe stilurile de cunoaștere, învățare și pe inteligențele multiple ale fiecărui elev. Experimentul pedagogic, realizat în baza implementării strategiilor și a Modelului pedagogic care conține fundamente teoretice și aplicative, a tehnologiei instruirii diferențiate și individualizate axate pe elev, a confirmat ipoteza cercetării.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza cercetărilor rezultatelor teoretice și practice referitoare la tema investigată permit a determina fundamentele științifice ale procesului de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii.

Rezultatele obținute confirmă faptul că individualizarea și diferențierea instruirii contribuie la sporirea formării atitudinilor de învățare. Experimentul pedagogic realizat în baza valorificării Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii au confirmat obiectivele cercetării.

Sinteza aspectelor teoretice și practice a permis formularea următoarelor concluzii:

1. În baza analizei surselor pedagogice și psihologice s-a dedus că atitudinile de învățare, în plan pedagogic, reprezintă un sistem de *acțiuni cognitive mentale* orientate spre însușirea cunoștințelor proiectate și spontane, *acțiuni afective* – reacții și stări emoționale/sentimentale, răspunsuri emoționale la informația însușită, *acțiuni comportamentale* care se manifestă prin totalitatea de acțiuni, reacții motorii și fapte de ordin intelectual practic. Studiul teoretic și practic al particularităților psihopedagogice ale atitudinilor la elevii de vârstă școlară mică a permis elucidarea și caracterizarea principalelor atitudini de învățare caracteristice vârstei date: datoria și responsabilitatea către activitatea de învățare; bucuria succesului; stima și respectul față de pedagog, semenii și părinți; dorința de a cunoaște, a obține noi cunoștințe; curiozitatea;

dorința de a descoperi; atitudinea de încredere în posibilitățile proprii. În lucrare au fost aduse argumente convingătoare și confirmată poziția că componenta fundamentală stimulatorie a atitudinilor de învățare o reprezintă *acțiunile afective*. S-a demonstrat că fondul emoțional pozitiv, succesul în activitatea de învățare și încrederea permanentă în forțele proprii au ca efect avansarea atitudinilor cognitive la elevii de vârstă școlară mică [87, 89, 101].

2. În baza studiului surselor științifico-metodice au fost identificate, caracterizate și descrise etapele și fazele individualizării și diferențierii instruirii: *etapa de elaborare; etapa de studiere și cunoaștere inițială a elevilor; etapa de realizare*. Aceste etape cuprind următoarele faze: diferențierea externă – exprimată prin elaborarea planurilor de învățământ, a curriculei școlare etc.; cunoașterea inițială a nivelului de dezvoltare al elevilor în toate componentele sale; plasarea elevilor în grupuri conform unor caracteristici aproximativ identice; proiectarea și elaborarea obiectivelor de instruire conform particularităților de dezvoltare ale fiecărui grup de elevi și ale fiecărui elev în parte; modificarea, adaptarea și readaptarea conținutului, metodelor, procedeele și formelor de instruire la particularitățile specifice și nivelele de dezvoltare ale fiecărui grup de elevi; respectarea ritmului activității de învățare; crearea condițiilor psihopedagogice de învățare a elevilor; complicarea treptată a activităților de învățare; formarea la elevi a competențelor de învățare și autocunoaștere, de autoevaluare și de autoreglare a acțiunilor cognitive; formarea trebuințelor cognitive la elevi; unitatea predării și a traseului diferențiat/individualizat de dezvoltare pentru fiecare grup de elevi și fiecare elev în parte; posibilitatea trecerii/transferului unui elev dintr-un grup cu un nivel de dezvoltare mai scăzut în alt grup superior; diagnosticarea permanentă a succesului și insuccesului grupurilor și al fiecărui elev. Etapele și fazele diferențierii și individualizării au fost deduse în baza fundamentelor teoretice de ordin pedagogic și psihologic [100, 101].

3. Studiul teoretic și practic al particularităților atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică a permis elucidarea și respectarea în cadrul experimentului formativ a unui sistem de condiții psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare: *condiții generale* - stimularea, încurajarea elevilor pentru a formula întrebări; convingerea elevilor în necesitatea personală și socială a învățării; formarea și dezvoltarea tendinței de a activa în echipă; *condiții specifice* - respectarea particularităților individuale ale elevului și grupului de elevi; respectarea ritmului activității de învățare a elevului și grupului de elevi; proiectarea obiectivelor educaționale în conformitate cu particularitățile de dezvoltare ale fiecărui grup și elev în parte, crearea situațiilor favorabile de autorealizare a elevilor în activitatea de învățare, integrarea eficientă a activităților de învățare individuală, în grup și frontală, etc. [87, 88].

4. Ca rezultat al studiului teoretic și practic, a fost elaborat *Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare în baza diferențierii și individualizării instruirii* care a fost

valorificat în cadrul experimentului pedagogic. Modelul pedagogic a eficientizat procesul de formare a atitudinilor de învățare accentuând:

- condițiile psihopedagogice ale învățării eficiente (generale și specifice);
- strategiile de formare și dezvoltare a atitudinilor de învățare;
- etapele și regulile de realizare a instruirii individualizate și diferențiate.

S-a dovedit a fi valoros acest Model pedagogic având la bază conceptul și structura atitudinilor, legitățile educării atitudinilor, principiile, regulile și condițiile psihopedagogice, obiectivele, conținuturile și strategiile de formare a atitudinilor de învățare în baza individualizării și diferențierii instruirii [78, 83, 85].

5. Experimentul pedagogic a demonstrat funcționalitatea și eficiența Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică. Ca rezultat final a sporit considerabil nivelul atitudinilor de învățare în clasele experimentale la nivelul I – 2/3 elevi (9,69% /12%), s-a observat o descreștere a numărului de elevi cu nivel scăzut a atitudinilor de învățare 1/1 elevi. A crescut considerabil nivelul însușitei elevilor din clasele experimentale de la 4/4 elevi (18/16%) la 7/8 elevi (30/32 %) și a scăzut numărul elevilor cu o însușită suficientă de la 7/7 elevi (30/28%) până la 2/2 elevi (9/8%) [82, 88].

6. Experimentul pedagogic a validat prevederile obiectivelor de cercetare, veridicitatea rezultatelor fiind demonstrată prin analiza cantitativă, calitativă și statistică a datelor obținute. Rezultatele însușitei și nivelul de formare a atitudinilor de învățare la elevii din eșantionul experimental sunt mai înalte în comparație cu cele ale elevilor din eșantionul de control.

Așadar, **problema științifică soluționată** constă în fundamentarea teoretică și aplicativă a funcționalității Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică în baza diferențierii și individualizării procesului de învățământ, în elucidarea reciprocității dintre procesul de formare a atitudinilor de învățare și individualizarea/diferențierea instruirii având ca efect sporirea nivelului de formare a atitudinilor de învățare și a reușitei școlare a elevilor de vârstă școlară mică.

Recomandări :

Cercetătorilor în domeniul științelor educației:

- Extinderea perspectivelor de abordare a formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii, învățarea în echipă, aplicarea metodelor interactive de instruire, parteneriatul școală- familie, instruirea problematizată.

- Elaborarea și publicarea ghidurilor metodologice privind formarea atitudinilor și, în special, a atitudinii de învățare ca componentă fundamentală a competențelor-cheie transversale pentru treapta primară de învățământ.

Instituțiilor de formare continuă a cadrelor didactice:

- Formarea continuă a cadrelor didactice în vederea aplicării în practică a condițiilor și strategiilor de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.
- Valorificarea Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii și a rezultatelor experimentale în cadrul cursurilor de formare a cadrelor didactice.

Cadrelor didactice din învățământul primar:

- Elaborarea și implementarea la nivel de unitate școlară a unor modele de activități privind formarea atitudinilor de învățare la elevi pentru: comisiile metodice pe discipline școlare; activitatea independentă a cadrelor didactice; activitatea pedagogului-diriginte, diriginte – părinți; activitatea nonformală în procesul formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.
- În procesul formării atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică cadrele didactice trebuie să se axeze pe instruirea individualizată și diferențiată care prevede adaptarea și readaptarea obiectivelor și conținuturilor la particularitățile individuale și de grup ale elevilor.
- La elaborarea proiectelor de perspectivă și ale demersului educațional cadrele didactice trebuie să proiecteze activități de învățare individualizate și diferențiate pentru elevi cu scopul de a eficientiza procesul de însușire al elevilor și a dezvolta atitudini de învățare.
- În procesul de adaptare și readaptare a conținuturilor de învățământ cadrele didactice trebuie să țină cont de aspectul cantitativ - volumul de informații, cât și de aspectul calitativ – capacitățile elevilor, ritmul propriu, stilul de învățare etc.
- Cercetarea realizată deschide perspective de investigare a valorificării diferențierii și individualizării cu scopul de a forma atitudini de învățare la elevi la fiecare disciplină de studiu.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Allport G. Structura și dezvoltarea personalității (trad. Herseni I.). București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991. 580 p.
2. Andrițchi V. Metodologia formării capacităților de autoeducație la elevii de vârstă școlară mică. Chișinău: Print-Caro SRL, 2006.
3. Callo T. Pedagogia practică a atitudinilor. Chișinău: Litera, 2014. 240 p.
4. Callo T., Paniș A., Andrițchi V., Afanas A., Vrabii V., Educația centrată pe elev. Ghid metodologic . Chișinău: Print-Caro SRL, 2010. 171 p.
5. Chicu V., Dandara O., Solcan A. Psihopedagogia Centrată pe Copil (coord. GuțuV.). CEP USM, Chișinău, 2008. 175 p.
6. Codul Educației al Republicii Moldova, Chișinău 2014, nr.152 din 17.07.2014, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.319 – 324, art.nr.614 din 23.11.2014.
7. Cojocaru V. Calitatea în educație. Managementul calității. Chișinău: S.n., Î.S.F.E.- P. „Tipografia Centrală” , 2007. 268 p.
8. Cojocaru V. Repere strategice inovaționale în contextul cunoașterii. În: Reconceptualizarea formării inițiale și continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învățământului modern general și universitar. Materialele Conferinței științifico - practice naționale cu participare internațională, Chișinău, 27-28 octombrie, 2017, p.55-60.
9. Cristea S. Conținuturile și formele generale ale educației, volumul 4. București: Editura Polirom , 2017. 186 p.
10. Dandara O., Posibilități de diferențiere și individualizare a procesului educațional din perspectiva remanierilor curriculare. În: Studii și cercetări științifice. Seria: științe socioumane. Științe ale educației – didactici aplicate. Bacău: Universitatea din Bacău, 2005, nr.8, p.5-10.
11. Dandara O., Pascaru D. Premise psihopedagogice ale diferențierii și individualizării demersului educațional. Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Schimbarea Paradigmei în Teoria și Practica Educațională”. Chișinău, 2009.
12. Darawsha A. Dinamica motivației de învățare la elevii claselor primare din Israel. Autoreferat, Chișinău, 2019. 31 p.
13. Gagne R. Condițiile învățării (trad. Noveanu E., Lăzărescu A.). București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975. 336p.
14. Garștea N. Formarea personalității elevului prin integrarea conținuturilor. În: Personalitatea integrală – un deziderat al educației moderne: Materialele conf. șt.

- Internațională I.Ș.E., 29-30 octombrie. Chișinău: Tipografia „Print-Caro” SRL, 2010, p. 160-161.
15. Lupu I., G. Cabac Individualizarea formării universitare prin trasee individuale de învățare. Chișinău: 2017. 171 p.
 16. Macavei E. Pedagogie: Teoria educației. Vol I. București: Aramis, 2001. 352 p.
 17. Marin M. Principii de dezvoltare a atitudinii elevului față de opera literară. Teză de doctor, Chișinău, 2008.
 18. Mîslițchi V. Dezvoltarea motivației pentru învățare la elevii de vîrstă școlară mică. În: Acta et commentationes. Științe ale Educației. Nr. 2(13). 2018. p.121-130.
 19. Neacșu I. Motivație și învățare. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978. 234 p.
 20. Nour A. Formarea la elevi a atitudinilor pozitive față de învățare în activitatea cognitivă postdidactică. Responsabilitate publică în educație. Simpozion internațional, ediția a IV-a, 19 – 20 mai, 2012. Constanța, Editura Crizon, 2012. 403 p., pp. 109 – 112.
 21. Nour A. Individualizarea și diferențierea instruirii – factori importanți în formarea atitudinilor de învățare. Conferință Internațională „Creativitate și inovație în educație” România, Tîrgu – Mureș, 5-7 mai, 2014. 499 p., pp. 407 – 412.
 22. Nour A. Valorificarea teoriei inteligențelor multiple în eficientizarea procesului de instruire al elevilor. În: Prerogativele învățămîntului preuniversitar și universitar în contextul societății bazate pe cunoaștere, Materialele Conferinței științifico-metodice. Vol. I. Chișinău: 7 – 8 noiembrie, 2014. – 323 p., pp. 248 – 256.
 23. Nour A. Strategii de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vîrstă școlară mică. În: Reconceptualizarea formării inițiale și continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învățămîntului modern general și universitar, Materialele conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională, Vol.1. Chișinău: UST, 27-28 octombrie, 2017. 345 p., pp. 250-256.
 24. Nour A. Instruirea diferențiată în formarea competențelor de rezolvare a problemelor la elevii mici în cadrul orelor de matematică. În: Psihopedagogia învățămîntului primar și preșcolar, Materialele conferinței republicane a cadrelor didactice. Vol. IV. Chișinău: UST, 10-11 martie, 2018, p. 221 – 226.
 25. Nour A. Individualizarea și diferențierea-premisă a succesului școlar. În: Învățămînt superior: Tradiții, valori, perspective. Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională. Vol.II. Chișinău: UST, 28-29 septembrie, 2018. 164 p. pp. 77-81.
 26. Nour A. Condiții psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii la elevii de vîrstă școlară mică. În: Acta et

- Commentationes. Științe ale Educației, Revistă științifică. Chișinău: UST, 2018, nr. 3(14). pp. 127-137.
27. Nour A. Repere psihopedagogice în formarea atitudinii elevilor față de învățare. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Chișinău: CEP USM, 2018, nr. 9(119), p. 331 – 334.
 28. Panico V. Sisteme și subsisteme de atitudini către activitatea de învățare și autoînvățare, *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „Științe socioumaniste”*, volumul III, Chișinău, 2002.
 29. Panico V., Munteanu T. Structura și legitățile formării atitudinilor la personalitate. În: *Studia Universitatis*. Chișinău: 2009, nr.9 (29), Editura USM, p.59- 62.
 30. Panico V., Nour A. Aspecte teoretice și praxiologice ale diferențierii și individualizării instruirii. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Chișinău: CEP USM, 2016, nr. 9 (99), pp. 74-81.
 31. Panico V., Nour A. Particularitățile psihopedagogice de formare a capacităților și a atitudinilor la elevii de vârstă școlară mică. În: *Acta et commentationes*. Chișinău: UST, 2016, nr. 1 (8), pp. 131-137.
 32. Panico V. Teoria și metodologia educației: Suport de curs. Chișinău: UST, 2018. 122 p.
 33. Pascaru D. Fundamente psiho-pedagogice ale diferențierii și individualizării demersului didactic în cadrul formării profesionale inițiale. Teză de doctor în pedagogie, Chișinău 2016.
 34. Pâslaru Vl., Guțu Vl., Grau E., Drăguțan A., *Tehnologii educaționale*. Ghid metodologic, Chișinău, Editura *Cartier educațional*, 1998. 166 p.
 35. Radu I. Învățământul diferențiat: Concepții și strategii. Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1978, 255p
 36. Rusuleac T. Formarea diferențiată a competențelor de rezolvare a problemelor la elevii claselor I – IV. Teză de doctor. Chișinău, 2007. 198 p.
 37. Silistraru N. Valori ale educației moderne, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2006, 107 p.
 38. Șevciuc M. Fundamentele psihopedagogice de formare a intereselor cognitive la elevii claselor primare. Teză de doctor. Chișinău, 1999. 177 p.
- În limba rusă:**
39. Дорофеев Г.В., Кузнецова Л.В., Суворова С.Б., Фирсов В.В. Дифференциация в обучении математике. //Математика в школе, 1990. №5. с. 15-21.
 40. Кирсанов А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема. Казань, 1982, 225 стр.
 41. Лупу И., Пилецкая А. Мотивация обучения математике. Chișinău, UST. 2008.
 42. Маслов А. Мотивация и личность. СПб.: Евразия, 1999. 467 с.

43. Рабунский Е. Теория и практика реализации индивидуального подхода к школьникам в обучении. Дис. д-ра пед. наук / МГУ. Москва, 1989, 464 стр.
44. Унт И. Индивидуализация и дифференциация обучения. Педагогика, Москва, 1990, 192 с.

În limba engleză:

45. Gardner H. (1993), Multiple Intelligences: The theory în practice (Inteligențe multiple: teoria în practică), Basic Books, New York - Tradusă în limba română la Ed. Sigma, București, 2006.
46. Hamm M., Adams D. Differentiated Instruction for K-8 Math and Science, Routhledge, New York, 2013, 132 p.

ADNOTARE

Nour Alexandra

Bazele psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii, teză de doctor în științe pedagogice, Chișinău, 2019

Structura tezei: Teza este constituită din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, 140 de pagini de text de bază, adnotări în limbile română, engleză și rusă, bibliografie (202 surse) și anexe, 17 tabele și 12 figuri, 15 publicații.

Cuvintele-cheie: atitudini, atitudine de învățare, instruire, individualizare, diferențiere, motivație, învățare centrată pe elev, particularități individuale ale elevului, Model pedagogic.

Domeniul de cercetare: Teoria generală a educației.

Scopul cercetării: stabilirea fundamentelor științifice, elaborarea și validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică prin individualizarea și diferențierea instruirii.

Obiectivele cercetării: stabilirea reperelor psihopedagogice ale atitudinilor de învățare; determinarea reperelor teoretico-metodologice și elucidarea etapelor, fazelor diferențierii și individualizării instruirii; elucidarea sistemului de condiții psihopedagogice de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică; elaborarea Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare în baza individualizării și diferențierii instruirii; validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării: redefinirea conceptului *atitudine de învățare*; fundamentarea psihopedagogică a conceptului *atitudine de învățare* a elevilor de vârstă școlară mică din perspectiva diferențierii și individualizării instruirii; fundamentarea științifică a fenomenului diferențierii și individualizării instruirii în contextul educației centrate pe elev; elaborarea unui Model pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevi în contextul diferențierii și individualizării instruirii.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare constă în fundamentarea teoretică și aplicativă a funcționalității Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică în baza diferențierii și individualizării procesului de învățământ, în elucidarea reciprocității dintre procesul de formare a atitudinilor de învățare și individualizarea/diferențierea instruirii având ca efect sporirea nivelului de formare a atitudinilor de învățare și a reușitei școlare a elevilor de vârstă școlară mică.

Semnificația teoretică a cercetării: dezvoltarea unor aspecte ale teoriei atitudinii de învățare prin redefinirea, determinarea structurii, elucidarea principiilor și condițiilor pedagogice; precizarea și valorificarea fundamentelor științifice ale individualizării și diferențierii instruirii; fundamentarea teoretică a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică.

Valoarea aplicativă a lucrării: identificarea sistemului de instrumente și indicatori de diagnosticare a nivelului de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlară mică și validarea experimentală a Modelului pedagogic de formare a atitudinilor de învățare la elevi; elaborarea și aplicarea etapelor și regulilor de individualizare și diferențiere a instruirii orientate spre eficientizarea formării atitudinilor de învățare la elevi. De asemenea, a fost confirmată valoarea acestora în practica educațională.

Implementarea rezultatelor științifice: s-a realizat prin intermediul cercetărilor experimentale din cadrul a două instituții de învățământ din mun. Chișinău - L.T. „George Meniuc” și L.T. „Ion Creangă” prin implementarea fundamentelor teoretico-aplicative elaborate și structurate în Modelul pedagogic de formare a atitudinilor de învățare prin individualizarea și diferențierea instruirii, inclusiv, prin intermediul comunicărilor la conferințele științifice naționale și internaționale; a publicațiilor științifice și a activităților practice cu elevii și învățătorii acestora.

АННОТАЦИЯ Ноур Александра

Психологопедагогические основы формирования отношения к учению у учащихся младшего школьного возраста через индивидуализацию и дифференциацию обучения, диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук, Кишинэу, 2019

Структура работы: Работа состоит из введения, трех глав, заключения и рекомендаций, 140 страниц основного текста, аннотаций на румынском, английском и русском языках, библиографии (202 источника) и приложений, 12 рисунков, 17 таблиц, 15 публикаций.

Ключевые слова: отношения, учебные отношения, обучение, индивидуализация, дифференциация, мотивация, личностно-ориентированное воспитание, индивидуальные особенности учащегося, Педагогическая модель.

Область исследования: Общая теория образования.

Цель исследования состоит в установлении теоретических основ, разработке и обосновании практического внедрения Педагогической модели формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста через индивидуализацию и дифференциацию обучения.

Задачи исследования: установление психологопедагогических основ понятия *отношение к учению*; определение теоретико-методологических основ и выяснение этапов, фаз дифференциации и индивидуализации обучения; выявление системы психологопедагогических условий формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста; разработка Педагогической модели формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста через индивидуализацию и дифференциацию обучения; экспериментальная проверка достоверности Педагогической модели формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста через индивидуализацию и дифференциацию обучения.

Научная новизна и оригинальность данного исследования заключается в переосмыслении, уточнении понятия *отношение к учению* у учащихся младшего школьного возраста в контексте дифференциации и индивидуализации обучения; в научном обосновании принципов индивидуализации и дифференциации обучения, ориентированного на ученика; создание Педагогической модели формирования *отношения к учению* у учащихся через использование дифференциации и индивидуализации в обучении.

Решение научной проблемы заключается в теоретическом и практическом обосновании функциональности Педагогической модели формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста на основе дифференциации и индивидуализации обучения; выявлении взаимосвязи между процессом формирования *отношения к учению* и индивидуализацией и дифференциацией процесса обучения, способствующей повышению уровня успешности в учении учащихся младшего школьного возраста.

Теоретическая значимость исследования: дополнены отдельные теоретические аспекты понятия *отношение к учению* через переосмысление, определение структуры, выявление педагогических принципов и условий; сформулированы специфические особенности и научные основы индивидуализированного и дифференцированного обучения; теоретически обоснована Педагогическая модель формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста.

Практическая значимость работы: определена система диагностических инструментов и критериев установления уровня формирования *отношения к учению* у учащихся младшего школьного возраста и практическая обоснованность/валидность Педагогической модели формирования *отношения к учению* у учащихся; разработаны и применены этапы и правила индивидуализированного и дифференцированного обучения, направленных на эффективность формирования *отношения к учению* учащихся. Рекомендации, предлагаемые данным исследованием, могут использоваться учителями в практике общего образования.

Апробация и внедрение результатов исследования были осуществлены при проведении эксперимента в двух учебных заведениях города Кишинэу: Т.Л. имени Ж. Менюк и Т.Л. имени И. Крянгэ внедрением теоретических и прикладных основ разработанных и структурированных в Педагогической модели формирования *отношения к учению* учащихся через дифференциацию и индивидуализацию обучения – подтвержденных на практике учителями и учениками вышеуказанных учебных заведений; о результатах исследования докладывалось на национальных и международных научных конференциях, а также в опубликованных научных статьях.

ANNOTATION

Nour Alexandra

Psychopedagogical basis of learning attitudes to small school pupils through the individualization and differentiation of the training process, doctoral thesis in pedagogical sciences, Chisinau, 2019

Structure of the thesis: The thesis consists of introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, 140 pages of basic text, annotations in Romanian, English and Russian, bibliography (202 sources) and annexes, 17 tables and 12 figures, 15 publications .

Key-words: attitudes, learning attitudes, training, individualization, differentiation, motivation, pupil-centered learning, individual peculiarities of the pupil, pedagogical Model.

Field of research: general theory of education.

The aim of the research is to establish the scientific fundamentals, to elaborate and validate experimentally the Pedagogical Model of the formation of learning attitudes to pupils of small school age through individualized and differentiated training.

Research objectives: Establishing the psycho-pedagogical benchmarks of learning attitudes; determining the scientific benchmarks of differentiated and individualized training; elucidating the system of psycho-pedagogical conditions for the formation of learning attitudes to pupils of small school age; developing/elaborating the pedagogical Model of the formation of learning attitudes based on individualized and differentiated training; validating experimentally the pedagogical Model of the formation of learning attitudes through the individualization and differentiation of the training process.

The novelty and scientific originality of the research consists in redefining the concept of learning attitude; the psycho-pedagogical foundation of the concept of *learning attitudes* of pupils of small school age from the perspective of training differentiation and individualization; the scientific foundation of the phenomenon of training differentiation and individualization in the context of pupil-centered education; the development of a pedagogical Model of the formation of learning attitudes to pupils in the context of training differentiation and individualization and of the methodology of forming learning attitudes.

The important scientific problem solved lies in the theoretical and praxiological foundation of a pedagogical Model of the formation of learning attitudes to pupils of small school age on the basis of the differentiation and individualization of the educational process, in the elucidation of the relation between the formation process of learning attitudes and the individualization/differentiation of the training process.

The theoretical significance of the research consists in the development of some aspects of the theory of learning attitude through the redefinition, determination of structure, elucidation of pedagogical principles and conditions; specifying and valorising the scientific foundations of training individualization and differentiation. The theoretical foundation of the pedagogical Model of the formation of learning attitudes to pupils of small school age and the Methodology of the formation of pupils' learning attitudes.

The applicative value of the research is to identify the system of tools and indicators for diagnosing the level of the formation of learning attitudes to pupils of small school age and the experimental validation of the pedagogical Model of the formation of learning attitudes through the individualization and differentiation of the training process.

The implementation of the scientific results was carried out through experimental researches within two educational institutions from Chisinau, T.L. „George Meniuc” and T.L. „Ion Creangă” by implementing the theoretical and applicative fundamentals elaborated and structured in the pedagogical Model of the formation of learning attitudes through the individualization and differentiation of the training process, as well as through communications within national and international scientific conferences; scientific publications and practical activities with pupils and teachers.

NOUR ALEXANDRA

**BAZELE PSIHOPEDAGOGICE DE FORMARE A
ATITUDINILOR DE ÎNVĂȚARE LA ELEVII DE VÂRSTĂ
ȘCOLARĂ MICĂ PRIN INDIVIDUALIZAREA ȘI
DIFERENȚIEREA INSTRUIRII**

531.01 – Teoria generală a educației

Rezumatul tezei de doctor în științe pedagogice

Aprobat spre tipar: 08.05.2019

Formatul hârtiei: A5

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 60 ex.

Coli de tipar: 2,0

Comanda nr. 23

Tipografia UST, str. Gh. Iablocikin 5, Chișinău, MD 2069